

Šiaurės Lietuvos mokyklų ekologinė būklė

Henrikas Volodka

Šiaulių universitetas

Straipsnyje remiantis konkrečiais tyrimo duomenimis nagrinėjami Šiaurės Lietuvos pradinų, pagrindinių ir vidurinių mokyklų ekologiniai trūkumai. Iš jų daugiausia dėmesio skiriama mokyklų pastatų, apšvietimo, šildymo, vandens kokybei apibūdinti. Taip pat rašoma apie šių mokyklų geografinę padėtį, mokyklų teritorijų apželdinimą ir kt.

Lietuvos mokyklų ekologinės būklės tyrimo svarba. Peržengdami XXI amžiaus slenkstį, mes esame apimti nerimo. Nereikia būti ekologu, kad suvoktum, jog žmonija, atrodo, nesulaikoma artėja prie katastrofos, kurią yra įprasta vadinti ekologine katastrofa. Ekologinių problemų ratas dabartiniu metu tapo labai platus – tai milžiniška aplinkos tarša, beatodairiškas miškų zonos naikinimas, dirvožemio užterštumas ir jo derlingumo mažėjimas, hidrosferos apsaugos klausimai. Visos šios problemos egzistuoja ne kažkur toli, o aplink mus, ir mes, žmonės, neatsakingai elgiamiesi su gamta, pirmieji jaučiame šitokio savo elgesio padarinius. Siekiant įveikti ekologinę krizę ir jos padarinius, būtina ugdyti žmogaus sąmoningumą, atsakomybę už savo elgesį su gamta, gerinti žmogaus ir aplinkos santykius. Viena iš pagrindinių ekologinės kultūros ugdymo vietų yra mokykla. Joje jaunimas praleidžia nemažai savo laiko, mokosi ir lavinasi. Mokymasis – tai didžiulis ir sunkus vaiko fizinis ir protinis darbas. Mokymasis skatina visokeriopą vaiko ugdymąsi ir, jeigu mokiniui yra sudaromos visos tam reikalingos sąlygos, šis procesas vyksta daug sklandžiau.

Bendrojo lavinimo mokykla yra vaikų ir jaunimo ugdymo bei suaugusiųjų švietimo įstaiga, teikianti bendrąjį pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą. Mokyklos prasmė yra ypatinga. Tai ne tik pastatas. Tai tautos šviesos namai. Jie augina žmogų, vesdami jį išminties laiptais į aukštųjų vertybių pasaulį. Čia ateina mažas žmogutis, o išeina jaunuolis, suvokęs, kad dabar jo mokytojas bus gyvenimas. Mokytojams mokykla ne tik darbo vieta, tai jų antrieji namai, sukurti visų ankstesniųjų kartų.

Apie įvairius Lietuvos mokyklų tipus, materialinę jų bazę XIX amžiaus pirmojoje pusėje rašė M. Lukšienė. Ji analizavo to laikotarpio liaudies švietimo ypatumus, jo raidą ir specifiką. Darbe „Lietuvos švietimo istorijos bruožai XIX a. pirmoje pusėje“ autorė apibūdino ne tik pačias įvairiausias to meto švietimo tendencijas, bet ir pateikė žinių apie to laikotarpio mokyklų statybų ypatumus – „mokyklas statyti nebūtinai mūrines, o tokias, kokias galima“ [9, p. 63].

Pradinio švietimo ir pedagoginės minties plėtotę Lietuvoje XIX a. antrojoje pusėje ir XX a. pradžioje nagrinėjo M. Karčiauskienė. Au-

torė aprašė Lietuvos pradinio mokymo turinio metodikos ypatumus, atskleidė slapto pradinio mokymo turinį, metodiką bei formas 1863–1905 metais. Ji mini, kad „tipiška slapotos mokyklos patalpa – eilinė kaimo troba, niekuo nesiskirianti nuo kitų, nekelianti įtarimo“ [8, p. 85]. M. Karčiauskienė nurodo, kad to meto mokyklos patalpos buvo labai skurdžios, kartais su vaikais kitame trobos gale buvo laikomi gyvuliai. Tačiau ne visos ano meto mokyklos buvo vienodos – buvo ir tokių, kurios turėjo patogias patalpas, kuriose buvo ir lenta, ir įvairių medžiagų darbams. Bet pagrindinis visų šių mokyklų baldas buvo ilgas stalas per visą trobą, prie kurio susėdavo to meto mokiniai.

Apie mokyklų tinklo plėtimą po Antrojo pasaulinio karo rašė A. Brendžius: „1950 metais buvo pradėta mokyklų statyba pagal naujus tipinius projektus: mokyklose buvo numatyta visi reikalavimai kabinetui, sporto salės ir kitos pagalbinės patalpos. Tačiau, susumuodami bendrus atkuriamojo laikotarpio rezultatus, matome, kad, atstatant senus mokyklų pastatus, statant naujus, pritaikant mokykloms kitų paskirčių patalpas, buvo sudaromos tik minimalios sąlygos sparčiai besiplečiančiam mokyklų tinklui. Čia neišleistina iš galvos ta aplinkybė, kad daugelis atstatomų ar mokykloms pritaikomų kitų paskirčių pastatų buvo seni, daugiausia mediniai ir po keleto metų vėl reikėjo juos tvarkyti. Naujų, ypač mūrinių pastatų tuomet dar nebuvo daug statoma“ [2, p. 22].

Mokyklinio aptarnavimo sritį aprašė S. Vaitekūnas. Šios srities bendrus ir specifinius bruožus jis išdėstė knygoje „Gyventojų aptarnavimo geografiija“ [12]. Autorius mokyklinio aptarnavimo geografiiją apibūdino kaip mokyklinio mokymo įstaigų išsidėstymą ir teritorinę jų organizaciją, ryšius tarp šios paslaugų rūšies ir gyventojų, mokyklinio tinklo konstravimo prin-

cipų kūrimą. Knygoje pabrėžiama, kad mokyklinio aptarnavimo sritis yra viena iš labiausiai paplitusių aptarnavimo rūšių. Ši sritis turi keletą specifinių bruožų:

1) tam tikro amžiaus gyventojų mokyklos lankymas yra privalomas;

2) mokyklų artumo būtinumas, jos kuriamos gyventojų koncentracijos centruose;

3) mokyklos aptarnavimo, palyginti su kitų paslaugų srities šakų, vidaus struktūra yra sudėtingesnė, jis dinamiškesnis (kinta klasių ir besimokančiųjų skaičius). Šie specifiniai bruožai lemia miesto ir kaimo mokyklų koncentracijos ir vidaus struktūros skirtumus. Miesto mokyklos yra didelės, dažniausiai vidurinės, o kaimo vietovėse vyrauja pradinės ir aštuonmetės mokyklos. Tačiau šie skirtumai iš karto sunkina problemas. Autorius rašo, kad „smulkias kaimo mokyklas sunkiau aprūpinti tinkama materialine baze, smulkios mokyklos neapsimoka ir ekonomiškai. Jose mokymas, skaičiuojant vieno mokinio mokymą, kainuoja 2–3 kartus daugiau negustambiose miesto mokyklose. Yra skirtumų ir mokyklų statyboje bei jų eksploatacijoje – stambesnės mokyklos, skaičiuojant vienam mokiniui, yra pigesnės“ [12, p. 48].

Apie kaimo bendrojo lavinimo mokyklą rašė A. Zybartas [15]. Jis nušvietė Lietuvos kaimo bendrojo lavinimo mokyklos raidą 1945–1975 metais. Čia pirmą kartą, atsižvelgiant į respublikos kaimo vietovės sąlygas, kompleksiniu sisteminio aspektu analizuojamas mokymo ir auklėjimo procesas. Autorius nurodo, kad „šis procesas tiesiogiai siejasi su kaimo mokyklų dinamika, visuotinio mokymo (nuo pradinio iki vidurinio) įgyvendinimu, su mokymo materialinės bazės tobulinimu ir pedagogų kvalifikacijos kėlimu“ [15, p. 8]. Knygoje autorius analizuoja kaimo mokyklų materialinės bazės ypatumus, pabrėždamas, kad „kaimo mokinių mo-

kymo ir auklėjimo sėkmė priklauso nuo to, kokią materialinę bazę turi mokykla, ir nuo mokytojų sugebėjimų naudotis visomis esamomis mokymo priemonėmis“ [15, p. 34].

A. Zybartas mini, kad „atstatant sugriautas mokyklas, pritaikant kitos paskirties pastatus mokykloms ir pradėjus statyti mokyklas pagal naujus tipinius projektus, jose buvo sudarytos tik minimalios sąlygos, o daugelis mokyklų turėjo tik 3–4 kambarius“ [15, p. 37].

Reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad dar net 1972 metais daugelis kaimo mokyklų neturėjo centrinio šildymo, kanalizacijos, vandentiekio [15, p. 40]. Tačiau, vertinant iš to meto pozicijų, visomis išgalėmis buvo stengtasi priartinti mokyklas prie vaikų ir paauglių gyvenamosios vietos. Knygoje „Pradinių klasių įrengimas ir vaizdinės mokymo priemonės“ A. Zybartas aptaria vaizdinių mokymo priemonių ir pradinių klasių įrengimo sistemą, tos sistemos panaudojimą mokymo procese. Kaip įrengti pradines klases, kurti mokymo materialinę bazę, atsižvelgiant į šiuolaikinius mokslo ir technikos laimėjimus, nurodė N. Konobejevskis [10]. Apie mokyklos patalpų tvarkymą, įvairios vaizdinės medžiagos išdėstymą mokykloje, mokyklos teritorijos tvarkymą ir apželdinimą, jos panaudojimą mokymo ir auklėjimo procesui rašė J. Zibolis [16]. J. Valentukonis [13] patarė, kaip geriau organizuoti ir atlikti mokyklos einamojo remonto bei dekoratyviojo apželdinimo darbus, parinkti spalvas klasėms ir kitoms mokyklos patalpoms, kaip jas taikyti ir derinti.

Išnagrinėję literatūros šaltinius, galime konstatuoti, kad specialių mokyklų ekologinės būklės tyrimų nėra daug, jie galbūt atliekami tik konkrečiose mokyklose ir su jų rezultatais plačioji visuomenė nėra supažindinta. Tad pasidomėjome, kokia dabartinė mokykla ir jos ap-

linka, kurioje mokosi mokiniai ir dirba mokytojai, su kokiomis ekologinėmis problemomis jie susiduria.

Atsižvelgiant į minėtas ekologinės būklės nagrinėjimo spragas, buvo organizuotas tyrimas. **Tyrimo objektu** buvo pasirinkta Šiaurės Lietuvos mokyklų ekologinės būklės ypatumai.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti dabartinę įvairių mokyklų ekologinę būklę. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, buvo keliami tokie **uždaviniai**:

1) atskleisti dabartinės būklės esminius trūkumus; 2) pateikti ekologinės būklės gerinimo rekomendacijas.

Tyrimo metodai: mokyklų metraščių ir reklaminių leidinių, mokyklų pastatų brėžinių ir projektų, mokyklų teritorijų planų analizė, 2) teritorijų plotų matavimai, 3) mokyklos teritorijoje augančių medžių taksavimas, 4) ekspertinis vizualus pastatų ir aplinkos ekologinės būklės įvertinimas.

Šio straipsnio tikslas – apibūdinti Šiaurės Lietuvos regiono pradinių, pagrindinių ir vidurinių mokyklų ekologinę būklę.

Dabar visą Lietuvos mokyklų aplinką plačiaja prasme reguliuoja 1998 m. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos „Bendrojo lavinimo mokyklos higienos normos ir taisyklės“. Čia nurodoma, kad ši „higienos norma taikoma visose veikiančiose, naujai statomose ir rekonstruojamose bendrojo lavinimo mokyklose, nesvarbu, kam jos priklauso, ji privaloma projektavimo ir statybos organizacijoms, mokyklų vadovams, medicinos darbuotojams, vykdančioms mokyklų higienos kontrolę ir pirminę moksleivių sveikatos priežiūrą“ [1]. Šis valstybinis dokumentas reglamentuoja mokyklos sklypo ir teritorijos, pastatų ir patalpų įrengimą ir jų priežiūrą, mokyklinių baldų naudojimą, mokymo patalpų apšvietimą, mikroklimato, vandens tiekimo

ir kanalizacijos, mokinių maitinimo organizavimo, patalpų, inventoriaus priežiūros, ugdymo proceso higienos klausimus. Atsižvelgdami į šiuos reikalavimus, pasidomėjome Šiaulių apskrities mokyklų ekologine būkle.

Šiaurės Lietuvos regiono geografinė padėtis ir švietimo tinklo išsivystymas. Šiaulių apskritis pasirinkta todėl, kad tai artimiausia Šiaulių universiteto aplinka, ji geriausiai autoriui žinoma ir pažįstama. Šiaulių apskritis yra šiaurinėje Lietuvos dalyje, ji užima 8751 kv. kilometrų plotą. Čia gyvena 402,1 tūkst. gyventojų. Apskričiai priklauso Akmenės, Joniškio, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio ir Šiaulių rajonai. Apskritis centras – Šiauliai. Tai didžiausias regiono miestas, kuriame gyvena 147 tūkst. gyventojų. Šiaulių apskritis įeina į Šiaurės Lietuvos regioną. Šis Lietuvos kraštas pasižymi žemumomis, čia Lietuvos vidurio žemuma šiaurėje susijungia su Žiemgalos žemuma. Šiaulių apskritis – tai derlingų lygumų, mažai miškingas kraštas. Jame nedaug ežerų, netankus ir upių tinklas. Gyvena daugiausia aukštaiečiai, tik į vakarus nuo Šiaulių – žemaičiai. Urbanizacijos lygis nėra didelis, miestuose gyvena tiksliai apie 61 proc. apskrities gyventojų. Čia vyrauja nedideli miestai ir miesteliai, daug naujų kaimų.

Šiaulių apskrities švietimo įstaigų tinklas iš esmės tenkina regiono vaikų ir jaunimo kultūrinius, socialinius ir ekonominius poreikius. 1997–1998 metais Šiaulių apskrities bendrojo lavinimo švietimo įstaigose mokėsi 60 411, o 1998–1999 metais – 62 451 moksleivis. Apskirtyje yra 90 pradinųjų mokyklų, 81 pagrindinė mokykla, 71 vidurinė mokykla ir 6 gimnazijos. Apskritis pradinėse mokyklose ugdomi 3484 moksleiviai, vidutiniškai vienai mokyklai tenka 38,7 mokinio. Tankiausias pradinųjų mokyklų tinklas Radviliškio rajone – 20, Joniškio rajone – 19, Kelmės rajone – 15. Mažiausiai pradinųjų mo-

kyklų yra Šiaulių rajone – aštuonios. Iš viso pradinėse mokyklose mokosi 5,57 proc. bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių.

81-oje pagrindinėje apskrities mokykloje mokosi 9278 moksleiviai (14,85 proc. bendrojo lavinimo mokyklų ugdytinių). Vienoje pagrindinėje mokykloje vidutiniškai mokosi 102 mokiniai, 36 pagrindinės mokyklos (44,44 proc.) turi jungtines klases, kuriose mokosi 735 moksleiviai (7,92 proc.). Dviem pamainomis dirba viena Šiaulių rajono pagrindinė mokykla. Tankiausias pagrindinių mokyklų tinklas yra Kelmės rajone – 21, Šiaulių rajone – 19, Pakruojo rajone – 13, rečiausias – Akmenės rajone – šešios, Radviliškio rajone – aštuonios.

71 vidurinėje mokykloje mokosi 45 881 mokinys (73,46 proc. bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių). Tankiausias vidurinių mokyklų tinklas yra Šiaulių mieste – 23, Radviliškio rajone – 12, rečiausias Joniškio rajone – penkios, Pakruojo rajone – septynios. Dviem pamainomis dirba 18 (25 proc.) vidurinių mokyklų (Akmenės rajone – 3, Joniškio rajone – viena, Kelmės rajone – viena, Šiaulių rajone – viena ir Šiaulių mieste – 12).

Šešiose apskrities gimnazijose mokosi 1097 gimnazistai (1,76 proc. visų bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių).

Priešmokyklinio ugdymo klasėse mokosi 1121 mokinys, aštuoniose specialiosiose apskrities mokyklose ugdomi 1178 moksleiviai. 412 mokinių mokosi privačiose švietimo įstaigose. Iš viso apskrities švietimo įstaigose ugdoma apie 75 proc. apskirtyje gyvenančių 0–18 metų amžiaus vaikų ir jaunuolių (visi duomenys paimti iš Šiaulių apskrities švietimo veiklos 1998–1999 m. m. sąvado – *aut. past.*).

Šiaurės Lietuvos mokyklų ekologinės būklės tyrimas. Norėdami sužinoti dabartines mokyklų ekologines sąlygas, ištyrėme 47 Šiaulių

apskritis pradinės, pagrindinės ir vidurinės mokyklas. 17 mokyklų yra Šiauliuose ir 30 – apskrityje priklausančiuose rajonuose. 10 šių mokyklų yra pastatyta miestų centruose, 37 yra miestų pakraščiuose, miesteliuose ir kaimuose. Domėjome mokyklų kūrimosi istorija, nagrinėjome mokyklas kaip būstą, kuriame dirba mokiniai ir mokytojai, analizavome mokyklų teritorijas – jų plotą, pastatų skaičių ir jų išdėstymą, teritorijos apželdinimą, jos panaudojimą mokymo procese. Tirdami mokyklas studijavome jų metraščius, reklaminius leidinius, mokyklų pastatų brėžinius ir projektus, ištyrėme apšvietimo galingumą, teritorijų projektus, išmatavome teritorijas, suskaičiavome aplink mokyklas augančius medžius, atlikome jų taksavimą, vizualiai įvertinome pastatų ir aplinkos ekologinę būklę.

Mokyklų kūrimasis. Iš mūsų tyrinėtų mokyklų Šiaulių apskrityje yra išlikusios penkios mokyklos, kurių istorija prasideda nuo XIX a. pirmosios pusės. Pati seniausia yra Kelmės rajono Vaiguvos vidurinė mokykla, įkurta 1804 metais; Pakruojo rajono Rozalimo vidurinė ir Joniškio rajono Skaistgirio vidurinė mokykla įkurtos 1820 metais; Šiaulių Juliaus Janonio gimnazija – 1851 metais; Radviliškio Vinco Kudirkos vidurinė mokykla įkurta 1857 metais. Visos kitos mūsų tyrinėtos mokyklos įkurtos XX amžiuje, daugiausia antrąjį ir dešimtąjį dešimtmečiais. Mokyklų kūrimasis yra susijęs su tuo metu vykusiomis Lietuvos švietimo sistemos reformomis. Devintajame dešimtmetyje didelio skaičiaus mokyklų atsiradimas aiškinamas tuo, kad daug lopšelių-darželių buvo pertvarkyta į pradinės mokyklas. Tai buvo padaryta ir miestuose, ir rajonų centruose bei miesteliuose.

Mokykla kaip būstas. Apskritis mokyklos yra įsikūrusios labai įvairiuose pastatuose. Dau-

guma mokyklų turi tipinius mokykloms būdingus pastatus, bet yra keletas, kurios išsiskiria iš kitų. Šiaulių Gytarių vidurinė mokykla yra visiškai naujo tipo mokykla, kitos tokios mokyklos apskrityje nėra. Dvi mokyklos dirba buvusių vaikų darželių patalpose. Iš 47 mūsų tirtų mokyklų 19 yra įsikūrusios dviaukščiuose pastatuose, 12 triaukščiuose, 5 keturaukščiuose ir vieno aukšto – 11 mokyklų. Nevienodas ir įvairių kabinetų skaičius mokyklose – Kelmės 4-oji vidurinė mokykla turi 40, Šiaulių Stasio Šalkauskio, Aukštabalio ir Jovaro vidurinės mokyklos – po 39, o mažiausiai jų turi Endriškių (8) ir Stačiūnų (9) pagrindinės mokyklos. Vidutinis klasių plotas – 48 kv. metrai. Klasėse vidutiniškai stovi po 12 suolų. Visose tirtose mokyklose yra centrinė šildymo sistema, tačiau tik 27 mūsų tirtų mokyklų kabinetuose yra praustuvės, likusios 20 mokyklų praustuvių kabinetuose neturi.

Mokiniai didžiąją dienos dalį praleidžia mokykloje. Jie daug skaito, rašo, todėl būtinas geras apšvietimas. Deja, mokyklose vyksta taupymo vėjus, todėl patalpos nėra gerai apšviestos. Mokyklos patalpų apšvietimas privalo būti natūralus ir dirbtinis. Natūralus apšvietimas priklauso nuo langų dydžio, langų ploto ir grindų ploto santykio, stiklo rūšies, stiklo šviesos laidumo, jo švarumo ir kt. Labai aktualu ir patalpų sienų, lubų, grindų, baldų spalva. Tačiau iš mūsų tirtų 47 mokyklų net 18 mokyklų apšvietimas neatitinka reikalavimų.

Kai kuriose mokyklose klasių suolai neatitinka mokinių ūgio. Tokių mokyklų yra septynios. Keturiuose mokyklose įrengti tik lauko tualetai. Ne visose mokyklose yra valgyklos. Sporto sales turi 41 mokykla, kitos yra įsirengusios sporto aikštelės.

Reikia pažymėti, kad apskritis mokyklos susiduria ir su kitomis problemomis:

1. Kai kurių mokyklų kiauristogai, metų metus jie neremontuojami, klasių ir koridorių sienos nubėgusios, nusilupę kabinetų sienų dažai.

2. Daugelyje mokyklų pasenę šildymo sistemų vamzdžiai, santechnikos įrenginiai, todėl žiemą šalta, sutrinka vandens tiekimas, pradeda sirgti daugiau vaikų.

3. Po įvairiausių sporto renginių, varžybų, žygių, darbų dirbtuvėse daugelio mokyklų mokiniai negali nusiprausti karštu vandeniu, kai kurių mokyklų dušai neveikia. Šiaulių miesto mokyklose iškyla ir geriamojo vandens kokybės problema, nes pagal mikrobiologinį ir cheminį užterštumą jis neatitinka standartų.

4. Mokyklose darbų pamokos vyksta ne visuomet tam pritaikytose patalpose, kai kuriose iš jų neveikia vėdinimo sistemos, patalpos ne dezinfekuojamos.

5. Mokyklų valgyklose trūksta šiuolaikinės įrangos, naudojami pasenę (aliuminiai) stalo indai ir įrankiai, ne visur organizuojamas dietinis mokinių maitinimas, nesilaikoma maisto gamybos technologijos reikalavimų.

6. Kai kuriose mokyklose langai yra supuvę, jų rėmai persisukę ir perdžiūvę, langai neužsidaro, per tarpus nuolat pučia vėjas. Tai irgi turi įtakos mokinių sergamumui. Be to, nesusitvarkiusios langų mokyklos patiria didžiulius šilumos nuostolius.

Daugelis šių problemų atsirado dėl prasto mokyklų finansavimo, tačiau yra ir nemaža mokyklų vadovybės, kuri arba nenori, arba nesugeba spręsti išylančių problemų, kaltė. Išvardiję šias problemas, nenurodėme konkrečių mokyklų, nes su jomis susiduria beveik kiekviena mūsų tyrinėta mokykla.

Mokyklų geografinė padėtis ir teritorija.

Mus domino, kur yra pastatyta mokykla ir kokia jos teritorija. Nuo mokyklos geografinės padėties labai priklauso ir ekologinės sąlygos –

oro užterštumo kiekis, triukšmas ir t. t. Šiaulių mieste trys mokyklos yra įsikūrusios prie labai judrių gatvių – tai Juliaus Janonio gimnazija, Ragainės vidurinė mokykla ir Suaugusiųjų mokykla. Pro šias mokyklas eina labai judrios gatvės, kuriose nuolat susidaro automobilių kamščiai, todėl čia leistinos oro užterštumo ir triukšmo normos viršijamos 3–4 kartus. Be Šiaulių miesto, apskrityje iš mūsų tyrinėtų mokyklų dar keturios taip pat yra arti judrių gatvių, kur triukšmas ir išmetamų dujų kiekis viršija leistinas normas.

Mokyklų teritorijų dydis labai įvairus: kai kurių mokyklų teritorijos mažesnės nei vienas hektaras, o kai kurių – keli hektarai. Didžiausią teritoriją iš mūsų tyrinėtų mokyklų turi Skaistgirio vidurinė mokykla – 4 ha, Vaiguvo vidurinė – 3,5 ha, Pakruojo „Atžalyno“ vidurinė mokykla ir Šiaulių Stasio Šalkauskio vidurinė mokykla – 3 ha. 17 tyrinėtų Šiaulių miesto mokyklų teritorija vidutiniškai yra 1,64 ha, o 30 rajono mokyklų – 2,55 ha. Iš pateiktų duomenų matyti, kad rajono centrų ir kaimo mokyklos turi daug daugiau erdvės, kai kurios mokyklos yra prie parkų ar miškų (Tytuvėnų, Skaistgirio, Pakapės). Į mokyklos teritoriją taip pat įeina sodai ir daržai, kuriuose mokiniai atlieka įvairiausių darbus. Tokių mokyklų Šiaulių apskrityje yra dešimt.

Mokyklos ekologinėms sąlygoms gerinti didelę įtaką turi mokyklų teritorijos apželdinimas. Iš visų mūsų tyrinėtų mokyklų 87 proc. yra apželdintos, jų aplinką sudaro gėlynai, parkai ir sodai. Mokyklos teritorijos daugiausia apsodintos liepomis, eglėmis ir beržais, tačiau yra ir kaštonų, klevų, ažuolų, tuopų, alyvų, pušų, gluosnių, obelių, vyšnių, uosių, drebulių, tujų, šermukšnių. Kuo daugiau mokyklos teritorija apželdinta, tuo geresnė ekologinė jos būklė, augmenija švarina orą, mažina triukšmą. Ap-

galvotai sutvarkyta mokyklos teritorija turi didelę reikšmę mokinių ekologiniam ir estetiniam ugdymui. Ji turi būti tvarkoma taip, kad mokiniai laisvalaikiu, per pertraukas ar pamokų metu galėtų čia žaisti, sportuoti, mokytis. Mokyklų teritorijose želdiniai turi sudaryti gražią, jaukią ir sveiką aplinką. Deja, ne visose mūsų tyrinėtose mokyklose taip yra. Pradėjus žemės reformą, dalis mokyklų neteko savo teritorijų, nebeliko mokyklų bandomųjų sklypų. Šalia mokyklų teritorijų išdygo įvairiausių įmonių ir įmonių, kurios teršia orą, didina triukšmą, nesilaiko sanitarijos ir higienos normų, kartu blogina netoliese esančių mokyklų ekologinę būklę. Kai kurių mokyklų teritorijose yra senų medžių, kurių būklė netgi kelia pavojų mokinių sveikatai.

Iš mūsų tyrinėtų 47 mokyklų net 14-oje yra pasenusių, nebenaudojamų pagalbinių pastatų, kurių būklė tap pat kelia pavojų vaikams.

LITERATŪRA

1. Bendrojo lavinimo mokyklos higienos normos ir taisyklės. Vilnius, 1998.
2. Bendžius A. Bendrojo lavinimo ir aukštoji mokykla Tarybų Lietuvoje 1940–1970 m. Kaunas, 1973.
3. Ekologija kaip socialinis procesas. Šiauliai, 1996.
4. Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: IV respublikinės mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys. Vilnius, 1998.
5. Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: V respublikinės mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys. Vilnius, 1999.
6. Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: VI respublikinės mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys. Vilnius, 2000.
7. Kačerauskienė A. Aktualūs mokyklų materialinio techninio aprūpinimo klausimai. Vilnius, 1984.
8. Karčiauskienė M. Pradinio švietimo raida Lietuvoje XIX a. antrojoje pusėje ir XX a. pradžioje. Kaunas, 1989.
9. Lukšienė M. Lietuvos švietimo istorijos bruožai XIX a. pirmojoje pusėje. Kaunas, 1970.
10. Pradinių klasių įrengimas. Kaunas, 1975.
11. Vaitekūnas S. Lietuvos teritorija ir gyventojai. Vilnius, 1998.
12. Vaitekūnas S. Gyventojų aptamavimo geografiškai. Vilnius, 1983.
13. Valentukonis J. Papuoškime mokyklą patys. Kaunas, 1969.
14. Zybartas A. Pradinių klasių įrengimas ir vaizdinės mokymo priemonės. Kaunas, 1976.
15. Zybartas A. LTSR kaimo dieninė bendrojo lavinimo mokykla (1945–1975). Kaunas, 1985.
16. Zibolis J. Mokyklos interjeras ir aplinka. Vilnius, 1968.

Apibendrinę pateiktą medžiagą, galime daryti šias išvadas:

1. Specialių Lietuvos mokyklų ekologinės būklės tyrimų yra nedaug.

2. Esant sunkiai socialinei ekonominei padėčiai, nemažai mokyklų pastatų apšiuurę, blogas patalpų apšvietimas, susiduriama su daug problemų dėl vandens kokybės, šildymo, kanalizacijos.

3. Kai kurių mokyklų bloga geografinė padėtis: jos yra arti judrių gatvių, kur didelis oro užterštumas ir triukšmas.

4. Mokyklų teritorijos ne visur tinkamai apželdintos, maža medžių įvairovė, likę daug senų medžių, teritorijose nemažai neremontuojamų pagalbinių pastatų.

5. Beveik visose mūsų tyrinėtose mokyklose yra daug ekologinių problemų, kurių sprendimo nereikėtų atidėti, o spręsti nedelsiant. Ugdydami visapusiškai harmoningą žmogų, turime sudaryti tam visas reikalingas sąlygas.

ECOLOGICAL SITUATION OF SCHOOLS OF NORTHERN LITHUANIA

Henrikas Volodka

Summary

The ecological situation of special schools has not been fully investigated. Moreover, society isn't informed about the results of surveys.

The subsequent problems of schools of Northern Lithuania are:

1. First and urgent dilemma is bad geographical location of schools. It is necessary to underline that the majority of schools are near the congested streets,

there is high percentage of air pollution, smog and it's very noisy.

2. Secondary a part of schools doesn't apply to the norms of sanitation. Indeed, bad light in classes, out of use sanitarian jooins, tables used not according to the age of students cause profound health problems.

3. Third problem is that some schools have old heating equipment, no flora variety, etc. (the majority of trees are birches, spruces, lime – trees).

Gauta 2000 10 30

Printa 2000 11 23